

EL NORD-OCCIDENTAL A LA FICCIÓ DE TV3*

LAURA FERRER-HUCH

Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres

Correspondència: Pg. dels Abeuradors, 25. 08600 Berga

Tf. 651 37 02 77

arualrerref@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4519-3494

Resum

La televisió pública catalana es va crear amb la intenció de normalitzar el català en l'àmbit televisiu i de crear un espai audiovisual comú a tots els territoris catalanoparlants. Es va construir un model de llengua, però basat únicament en l'estàndard en modalitat central. És cert que l'estàndard nord-occidental ha aconseguit fer acte de presència a TVC, però en un percentatge molt inferior. Tenint en compte aquest estat de la qüestió, hem volgut estudiar què ocorre amb el col·loquial mediatitzat, la varietat que s'usa majoritàriament als mitjans de comunicació. El present estudi, doncs, pretén determinar quina és la presència del col·loquial mediatitzat nord-occidental a la ficció de TV3 i, sobretot, quin tractament se'n fa per poder, finalment, assenyalar quin és el model de llengua nord-occidental emprat. Per a aquest objectiu, s'analitza la llengua utilitzada a les dues úniques sèries televisives de producció pròpia que es desenvolupen en territori nord-occidental (*Lo Cartanyà* i *Gran Nord*) i que, per tant, difonen un model de llengua nord-occidental, basat en el lleidatà i en el pallarès, respectivament. Com veurem, sembla que hi ha hagut una evolució en l'ús del col·loquial mediatitzat nord-occidental des de l'any 2005, en què va aparèixer la primera producció en nord-occidental, fins a l'actualitat, però encara hi ha molts prejudicis que, mitjançant la introducció a TV3 de sèries en diversos dialectes i, per tant, normalitzant la seva presència en el panorama televisiu català, ajudaríem a pal·liar.

Paraules clau

TV3, estàndard, col·loquial mediatitzat nord-occidental, *Lo Cartanyà*, *Gran Nord*, normalitzar

* Voldria manifestar el meu agraïment als avaluadors que han revisat la primera versió del treball i, sobretot, a la Mar Massanell, per tot el que n'he après i en continuu aprenent; també a la meva família, per ser-hi sempre; als filòlegs amb qui he compartit molt més que quatre anys d'aprenentatge; i a les millors companyes d'aventures que es podria tenir, per creure en mi més del que jo mateixa hi crec.

Abstract: *THE NORTH-WESTERN CATALAN IN TV3 FICTION*

Catalan public television was created to normalize Catalan on television and to become a common audiovisual space for all the Catalan-speaking lands. A language model was built, but it just reflected the central standard language. It is true that the north-western standard has also appeared on TVC, but to a much lesser extent. Given this state of affairs, we have sought to study what happens to the colloquial version of the language, the variety that it is used mainly in media when it is publicly broadcasted. Therefore, this study aims to determine the presence of colloquial north-western Catalan in TV3 fiction and especially, how it is treated so that we can ultimately determine the north-western language model used. To this end, we analyse the language used in the only two television soap operas produced by TVC which have been developed in the north-western territory (Lo Cartanyà and Gran Nord) which therefore spread a north-western language model based on lleidatà and pellarès, respectively. As we shall see, there seems to have been an evolution in the use of colloquial mediated north-west from 2005 (when the first production in north-western Catalan appeared) until the present. However, there are still many prejudices that we could help palliate, by introducing series in several dialects on TV3 and thus normalizing their presence in the Catalan television landscape.

Key Words

TV3, standard, colloquial mediated north-west, Lo Cartanyà, Gran Nord, normalize

1. EL NORD-OCCIDENTAL A LA TELEVISIÓ PÚBLICA CATALANA

El 10 de setembre de 1983 va néixer TV3, la televisió pública de Catalunya, amb la intenció d'oferir un servei de qualitat en llengua catalana i de convertir-se en un canal de referència per a la societat d'arreu dels Països Catalans tot i que, als seus inicis, només era present al Principat. Aquell any es van iniciar, doncs, les emissions en llengua catalana i, per tant, es va anar creant un model de llengua, això sí, basat únicament en el català estàndard en la seva varietat central. Per tant, l'única varietat difosa pels mitjans de comunicació era la central i s'explica que s'escollís aquesta i no pas el català nord-occidental, també present al Principat, perquè Barcelona, el centre econòmic i

polític de Catalunya, es troba en territori central i també perquè la varietat central concentra un major nombre de parlants i es considera més prestigiosa que no pas la nord-occidental, molt sovint menys tinguda perquè s'associa a la pagesia i al món rural. Tot i aquesta presència única del català central en el món televisiu, però, a poc a poc s'hi van anar afegint professionals provinents de territoris nord-occidentals, que van fer possible la incorporació de la seva varietat en el panorama televisiu del moment (MASSANELL I MESSALLES 2009: 160). Per tant, ha sigut a partir de tots aquests professionals que s'ha pogut començar a sentir l'estàndard nord-occidental a TVC, encara que la presència del central continua essent-hi molt superior.

Fins ara hem parlat sobre la presència (o, més aviat, absència) de l'estàndard nord-occidental a TVC, però què ocorre amb el col·loquial mediatitzat nord-occidental? El terme «col·loquial mediatitzat» va ser encunyat pel grup Llengua i Mèdia en el llibre titulat *La substitulació del col·loquial*. Seria, com en el cas de l'estàndard oral, un tipus de llengua per a un receptor grupal, però no conté totes les característiques de l'estàndard, sinó que és una modalitat que es troba entre la llengua estàndard i la col·loquial perquè pretén ser més espontània i busca, sobretot, empatitzar amb els receptors. Aquesta varietat de col·loquial és la que s'usa majoritàriament als mitjans audiovisuals i, seguint Bassols (BASSOLS & SEGARRA 2009: 16), distingirem entre «col·loquial mediatitzat espontani», que seria aquell que és present en els magazins, i «col·loquial mediatitzat elaborat que fingeix espontaneïtat», que és el que ens interessa perquè és el que s'utilitza en les telenovel·les. Pel que fa al col·loquial mediatitzat espontani nord-occidental, va passar el mateix que amb l'estàndard en modalitat nord-occidental, és a dir, que es va començar a introduir a TVC gràcies a la incorporació de professionals provinents d'aquesta àrea geogràfica. Referent al col·loquial mediatitzat elaborat que fingeix espontaneïtat, però, l'assumpte no és tan senzill, ja que no és suficient disposar d'un professional nord-occidental, sinó que cal una motivació argumental dins la sèrie en qüestió per justificar-hi la presència de la varietat nord-occidental (MASSANELL I MESSALLES 2009: 162). Això, d'entrada, és molt complicat tenint en compte que pràcticament totes les sèries de producció pròpia que s'han fet es desenvolupen en territori central: al

Penedès (*Nissaga de poder*), al Maresme (*La Riera*), a Breda (*Vent-delplà*), a Barcelona (*El cor de la ciutat; Plats bruts; Mar de fons...*), etc. De fet, en molts casos, els actors nord-occidentals han de recórrer al dialecte central per a les seves interpretacions perquè, d'una banda, ja hem dit que la major part de produccions es fan en central i, per tant, la majoria d'ofertes de feina van dirigides a actors que utilitzin aquesta varietat i, de l'altra, si els actors també es dediquen al doblatge (fet molt freqüent), necessàriament han de dominar la varietat central, ja que els doblatges en nord-occidental són inexistents (MASSANELL I MESSALLES 2009: 163). Tot i això, hem pogut sentir la varietat nord-occidental en algunes de les produccions pròpies de TVC gràcies a l'aparició de personatges secundaris o esporàdics, encara que en comptades ocasions.

El cas que ens ocupa, però, té a veure amb dues excepcions a aquesta regla general. Es tracta de dues sèries de producció pròpia creades en els últims anys i que es desenvolupen en territori nord-occidental: *Lo Cartanyà* i *Gran Nord*.

2. FICCIÓ EN NORD-OCCIDENTAL: *LO CARTANYÀ* I *GRAN NORD*

Lo Cartanyà es va emetre entre el 16 de setembre de 2005 i el 19 d'abril de 2007 i, en total, consta de 39 episodis. Va néixer arran de l'èxit d'un personatge anomenat precisament Cartanyà que feia d'home del temps als programes *7 de notícies* (2001) i *Set de nit* (2001-2002). La sèrie està ambientada en un poble inconcret de la plana de Lleida i gira entorn del personatge del Cartanyà que, després d'obtenir certa fama fent d'home del temps a la televisió, és despatxat i ha de tornar al seu poble natal.

La major part dels personatges que apareixen a la sèrie usen el subdialecte lleidatà,¹ tot i que molts d'ells no estan interpretats per

1. Parlar de l'àrea central del nord-occidental, que inclouria el Segrià i, per extensió, les comarques veïnes, que serien la Noguera, les Garrigues i l'Urgell. Vegeu VENY & MASSANELL I MESSALLES (2012: 21).

actors que tinguin aquesta varietat com a pròpia, sinó que són parlants del català central i, en un cas, del mallorquí. Per tant, la majoria d'actors ha hagut d'aprendre el dialecte per poder fer el seu paper a la sèrie. Tot i això, hi ha dos actors que sí que provenen de territori nord-occidental: Xavier Bertran (Vicenç Cartanyà) i Carles Canut (Miquel Cartanyà). Cal precisar, però, que Bertran parla lleidatà perquè té els orígens familiars a Balaguer (Noguera), però va néixer a Terrassa i, de fet, el dialecte que utilitza quan apareix als mitjans de comunicació és el central. D'altra banda, Carles Canut prové de Gerri de la Sal (Pallars Sobirà) i, per tant, és cert que parla nord-occidental però, concretament, parla pallarès, que és un subdialecte diferent del lleidatà. Això pot provocar que, a més dels problemes d'inadequació, és a dir, d'ús de certes formes que no es corresponen amb el dialecte en qüestió, que ja es donen per descomptat (i que, d'altra banda, són totalment comprensibles) pel que fa als altres actors, també puguem trobar problemes d'aquest tipus atribuïbles a aquests dos professionals, en un cas per influència de la varietat central i, en l'altre, per la realització d'algun tret que el pallarès no comparteixi amb el lleidatà.

Tot i que la majoria de personatges de la sèrie parlin lleidatà, trobem dues excepcions: en primer lloc, el Bardagí, un barceloní que parla un català central xava, és a dir, caracteritzat per l'ensordiment de sibilants, l'obertura de la vocal neutra en [a] i el ieisme generalitzat (MASSANELL I MESSALLES 2009: 164); en segon lloc, l'Angawa, un personatge negre que ha après l'estàndard en modalitat central i que, segons el web de la sèrie, «parla un català perfecte». Deixant de banda el fet, que no deixa de ser còmic, que un personatge nouvingut, un jove de raça negra, sigui el que, en teoria, parla millor el català, cal destacar que, en realitat, Miquel Àngel Ripeu (l'actor que fa d'Angawa) no parla un català central tan perfecte com diu el web. Tot i que aquest actor va néixer a Castelldefels, té els orígens familiars a Guinea Equatorial i això provoca que faci menys neutralitzacions del que tocaria (*r[e]p[e]tir*, *r[e]spiració*, *t[e]rminal*, etc.), que atribueixi un timbre inadequat a algunes vocals mitjanes anteriors en posició tònica (*descuid[e]m*, *llit[e]t*, *anomen[e]m*, etc.), que segregui la iod en alguns casos (*a[j]í*, *de[j]ar*), etc., a més de provocar que cometi alguna incorrecció (*a mi també em fa molta, de ràbia*). Per tant, no deixa de ser significatiu

que, tot i la finalitat còmica de la tria, s'etiqueti el català de l'Angawa com a «perfecte» tot i que no ho és en absolut. Això, doncs, dóna peu a pensar que, com ja apuntava MASSANELL I MESSALLES (2009: 164), si es diu que aquest personatge parla un català «perfecte», és perquè usa la varietat central, en contrast amb el nord-occidental dialectal de la resta de personatges.

Finalment, cal destacar el Garretó, un personatge d'origen murcià que parla un lleidatà molt influït per la seva llengua materna, el castellà. Tot i això, en la seva parla podem veure algunes de les característiques típiques del lleidatà que explicarem més endavant i que podríem exemplificar amb els mots *m[i]njat*, *vatres* o *posar-me* [pozám]. A més, en molts casos el Garretó pronuncia les *a* finals com a [e] en un intent d'imitar les [ɛ] finals del lleidatà.

Pel que fa a la segona telenovel·la produïda en nord-occidental, *Gran Nord*, consta de 26 episodis i va estar en antena des del 7 de maig de 2012 fins al 22 de juliol de 2013. Gira entorn del personatge d'Anna Obach, una subinspector dels Mossos d'Esquadra que, arran de problemes amb els seus superiors, acaba sent destinada a Gran Nord, una vall poc coneguda dels Pirineus que és on, de fet, l'Anna tenia els seus orígens familiars. Com a *Lo Cartanyà*, la majoria de personatges parlen nord-occidental tot i que, en aquest cas, parlen el subdialecte pallarès,² que presenta diferències significatives respecte del lleidatà. La meitat dels actors que interpreten aquests personatges tenen com a propi el dialecte central, però l'altra meitat són parlants del català occidental, tot i que no hi ha cap parlant del pallarès.³

Com a *Lo Cartanyà*, a *Gran Nord* apareixen personatges d'origen estranger que parlen nord-occidental. Un d'ells és la Tànja, una immigrant de l'est que, de fet, és la narradora de la sèrie. Parla en pallarès tot i que, com és lògic, fa servir algun tret que no és propi d'aquest dialecte, com ho seria l'ús del fonema /v/. Aquest personatge apareix

2. Subdialecte del nord-occidental que es parla al Pallars, sobretot al Pallars Sobirà, tot i que hi ha trets del pallarès que es poden trobar a Andorra i, fins i tot, a l'Alt Urgell. Vegeu VENY & MASSANELL I MESSALLES (2012: 21).

3. Eduard Muntada és el parlant més proper al pallarès perquè és de Tremp i la Conca de Tremp té un parlar a mig camí entre el nord-occidental més general i el pallarès (ROMERO I GALERA 2001).

regularment a la sèrie, però n'hi ha d'altres que hi apareixen ocasionalment, com és el cas de Tomeu i Romeu, una parella de gendarmes que són habitants d'un poblet francès molt proper a la frontera, o el director del museu dels Pirineus. Tots tres parlen un català nord-occidental afrancesat, amb tendència a fer caure l'accent a l'última síl·laba, ús de la erra uvular, etc.

Pel que ens interessa, però, ens centrarem només en aquells personatges de les dues sèries que tenen com a llengua materna el nord-occidental i deixarem de banda els que parlen el dialecte central o aquells que han adquirit el nord-occidental gràcies a un procés d'aprenentatge. L'objectiu del treball és veure quin és el model de llengua nord-occidental que s'ha fet servir i que, per tant, s'està difonent a través de la televisió pública catalana i també determinar si hi ha hagut una evolució pel que fa a aquest model des de l'any 2005, en què va aparèixer la primera producció en nord-occidental, fins ara. Per fer-ho, hem escollit, en primer lloc, dos capítols que hem considerat representatius de *Lo Cartanyà* i *Gran Nord*, les dues úniques sèries fetes en nord-occidental. Ens hem decidit pel 1r capítol de la 2a temporada en ambdós casos perquè, d'aquesta manera, ens assegurem que no hi hagi vacil·lacions pel que fa al model de llengua, fet que es podria produir als inicis de la sèrie, quan el model de llengua podria no estar del tot definit o establert.⁴ Seguidament, hem dut a terme una audició dels capítols, titulats «Houston» (16-12-2005) —*Lo Cartanyà*— i «Retorn a Nord» (29-4-2013) —*Gran Nord*. El primer té una durada de 32:53 min i el segon, de 53:52 min però, tot i la diferència de durada, aquesta es veu compensada pel fet que, al capítol «Retorn a Nord», bona part de l'acció s'esdevé a Barcelona i, per tant, hi ha molts moments en què l'única varietat present a la sèrie és la central. A partir de l'audició dels capítols, hem efectuat el buidatge de dades i, a continuació, n'hem fet una anàlisi. Tenint en compte la informació que n'hem extret, hem dut a terme una classificació de les característiques del nord-occidental utilitzat a cada sèrie i, finalment, hem

4. Cal apuntar que, a diferència de *Lo Cartanyà*, *Gran Nord* va gaudir de l'assessorament lingüístic no d'un de sol, sinó d'un grup de lingüistes, així com també de l'Oficina de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu de la Universitat de Lleida, que van ser els encarregats de definir el model de llengua i fer-ne el seguiment.

comparat el model de llengua de les dues produccions a partir dels dos capítols en qüestió.

En primer lloc, doncs, interessa de veure quines són aquelles característiques del català nord-occidental que apareixen en ambdues sèries. Posteriorment, veurem quins trets específics del lleidatà i del pallarès trobem a *Lo Cartanyà* i *Gran Nord* respectivament i, finalment i a partir dels resultats obtinguts, podrem arribar a una conclusió sobre el model de llengua nord-occidental usat en un i altre cas. A causa de la manca d'espai, només tindrem en compte aquelles característiques del nord-occidental que ens han permès d'establir algun tipus de comparació entre ambdues sèries o aquells trets, específics del lleidatà o del pallarès o no, que són força presents als capítols analitzats i que considerem rellevants a l'hora d'establir quin és el model de llengua en cadascuna de les produccions. Com veurem, algunes de les característiques observades seran considerades estàndard segons la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* i, en canvi, d'altres quedaran excloses de la proposta «oficial»⁵ perquè, com ja hem exposat, el col·loquial mediatitzat s'allunya de l'estàndard per aconseguir una major espontaneïtat i per empatitzar amb els receptors.

3. CARACTERÍSTIQUES DEL NORD-OCCIDENTAL PRESENTS EN AMBDUES SÈRIES

3.1. *Vocalisme àton*

- En català occidental es mantenen els diftongs creixents *qua*, *gua* tant en posició tònica com àtona, a diferència de la tendència que té el català oriental a monoftongar-los (VENY 1991: 131). Ex: *g[wa]rdat* i *q[ʷá]tre* (*Lo Cartanyà*) o *g[wa]ntera* i *q[ʷá]tre* (*Gran Nord*). Quan aquests diftongs es troben en posició àtona, però, poden arribar a monoftongar-se i és per això que podem trobar pronúncies com

5. Cal tenir present que diversos autors (TURULL 1996; JULIÀ-MUNÉ *et al.* 2004) han fet revisions de la *Proposta* i, per tant, alguns dels trets observats queden fora de l'estàndard «oficial» però, en canvi, formarien part de l'estàndard seguint aquestes propostes.

[koránta] per *quaranta*, en el cas de *Lo Cartanyà*, o [kon]sevol per *qualsevol* a *Gran Nord*. Aquest fenomen és considerat no recomanable segons la *Proposta* elaborada per l'IEC, però no és estrany que aparegui en aquestes produccions perquè en ambdós casos es vol aconseguir reflectir una llengua propera a la parla col·loquial.

- La *e* àtona en posició inicial absoluta s'articula com a [a], especialment si va seguida de sibilant o nasal. Com més familiar és el mot, més probable és que això passi (CARRERA-SABATÉ 2002). Aquest tret és també present en ambdues sèries, tot i que no amb la mateixa freqüència, ja que a *Lo Cartanyà* es dona pràcticament en la totalitat dels casos, mentre que a *Gran Nord* hi ha força casos de pronúncia idèntica a la grafia ([e]). Aquesta distinció es podria explicar perquè a *Lo Cartanyà* hi ha una voluntat de fer servir els trets més marcats del lleidatà i, per tant, qualsevol mot que tingui el context propici, sigui del registre que sigui, presenta aquesta característica, mentre que *Gran Nord* només fa aparèixer aquest tret en aquells mots més familiars o col·loquials i, en canvi, no el fa servir en mots de tipus culte o propis de registres més formals. Ex: [a]stàs, [a]ncarrego, [a]nvolten, [a]goista, [a]scabetx, etc. (*Lo Cartanyà*); [a]stic, [a]spera't, [a]squena, [a]ntenc però [e]conomia, [e]lefants, [e]difici, etc. (*Gran Nord*). Aquest tret és considerat admissible en àmbit general però només en registres informals i, tot i la diferència de freqüència, apareix en ambdues sèries perquè hi ha una voluntat d'apropar-se al nord-occidental col·loquial real.

- Sovint, les *e* àtones es tanquen en [i] per influència d'una *i* tònica o d'una consonant palatal. Aquest fenomen s'estén a les paraules d'una mateixa família (VENY & MASSANELL I MESSALLES 2012: 13). Aquest tret, considerat no recomanable per la *Proposta*, apareix de manera abundant a *Lo Cartanyà* i, en canvi, és força residual a *Gran Nord*. Podem exemplificar el paper que té en ambdues sèries a partir de *Pepito*, que a *Lo Cartanyà* apareix pronunciat P[i]pito i, en canvi, a *Gran Nord*, P[e]pito. Aquesta diferència de freqüència ens torna a demostrar que a *Lo Cartanyà* hi ha una voluntat de fer aparèixer a la sèrie trets marcats, com ho és aquest, mentre que a *Gran Nord* s'ha volgut reflectir un tipus de llengua més versemblant i, per aquest motiu, no s'han exagerat al màxim els trets dialectals.

• La *o* àtona en posició inicial absoluta té molta tendència a diftongar-se en [aw]. Aquest canvi s'explica per fonètica sintàctica, ja que el contacte *a* + *o* àtones (ex: *la oliva*) propicia la formació del diftong, que es reinterpreta i s'acaba estenent a tots els mots començats per *o* àtona (ALEGRE 1991: 176).⁶ Aquest fenomen apareix a les dues sèries, tot i que no en trobem gaires exemples. De fet, a *Lo Cartanyà* n'hi ha tres casos (*aurelles*, *auperació* i [awβríʃ] —*obre*—) i, a *Gran Nord*, només un ([awβrí] —*obrir*—). Tot i això, és cert que a *Gran Nord* trobem força contextos en què aquest fenomen es podria donar i no es dóna (tal com passa en el col·loquial real), ja sigui perquè es tracta d'un nom propi (*Oriol*), perquè els mots són més aviat cultes o s'usen en registres més formals (*olímpic*, *hotel*, *honor*) o perquè es parteix d'una *o* tònica (fet que també veiem a *Lo Cartanyà*) i, per tant, el procés és més complex i és possible que la diftongació en [aw] no es produeixi a tots els territoris de parla occidental amb la mateixa freqüència (*on para*, *on és*, etc., —*Lo Cartanyà*—; *on t'has ficat*, *on deixar els diners* —*Gran Nord*—). En canvi, a *Lo Cartanyà* tan sols hi ha, a més, el terme *ordenador*, que seria un context en què també podria produir-se la diftongació i això no passa però, en aquest cas, és lògic que no es produeixi perquè es tracta d'un castellanisme. Cal dir que, pel que fa a *Lo Cartanyà*, és remarcable el fet que aquest fenomen no aparegui en tots els contextos en què seria possible ja que, tenint en compte el fet que sempre s'escullen els trets més connotats del lleidatà, això és el que seria esperable. Semblaria, doncs, que, en els casos amb [o] àtona inicial, els actors no han parat prou atenció a la pronúncia.⁷

6. Encara que els exemples d'aquest fenomen que apareixen als manuals presentin la *o* en síl·laba lliure, la diftongació de la *o* en síl·laba travada és també perfectament possible, com ho demostren tant la pronúncia [awm]plir (*omplir*) que el DCVB recull a Artesa de Segre, com [awm]plert (*omplert*) o [awnd] ets? (*on ets?*), pronúncies que hem recollit i que corresponen a dades dialectals de la parla d'Arbeca.

7. MASSANELL I MESSALLES (2009: 166) documenta la pronúncia [a(w)]n va a parar a *Lo Cartanyà* i això demostra que, si més no, en algun capítol apareixia la diftongació també en els casos en què es partia d'una *o* tònica. Per tant, això dóna més pes a la idea que les pronúncies amb [o] àtona inicial d'aquest capítol (deixant de banda el cas del castellanisme) s'han d'entendre com a problemes d'inadequació, provocats pel fet que els actors són parlants d'una altra varietat dialectal.

• El català occidental tendeix a conservar tant la vocal àtona pretònica final en el context oclusiva + /ara/ com la vocal àtona pretònica seguida de *r*. En el cas de *Lo Cartanyà*, veiem clarament aquesta tendència, ja que hi apareixen els mots *veritat* o *esperit* pronunciats [beritát] i [asperít].⁸ En canvi, el mateix mot *veritat* apareix pronunciat [britát] en tots els casos a *Gran Nord*. La pronúncia típica del nord-occidental (amb conservació de la vocal àtona) apareix testimoniada a l'ALDC en termes com *berenar* o *safareig*. Aquests mateixos mots, però, apareixen, en alguns casos, amb pèrdua d'aquesta vocal a l'àrea ribagorçanopallaresa.⁹ Per tant, segons les dades de l'ALDC, sembla que al Pallars i la Ribagorça hi ha més tendència a perdre aquesta vocal que a l'àrea central del nord-occidental i això explicaria perquè a *Gran Nord* apareix únicament la pronúncia [britát] i, en canvi, a *Lo Cartanyà* hi ha una clara conservació de la vocal àtona. Tot i això, també és possible entendre les pronúncies amb pèrdua de la vocal àtona que apareixen a *Gran Nord* com a problemes d'inadequació, causats per la interferència de la parla pròpia dels actors.

Pel que fa a la conjunció *però*, cal dir que en ambdues sèries es pronuncia tant amb conservació de la vocal àtona com amb elisió d'aquesta. En aquest cas, la pronúncia amb pèrdua de la vocal àtona també és pròpia del nord-occidental i això es pot deure al fet que és un mot d'ús molt habitual i, per tant, hi ha una tendència a escurçar-lo. A més, cal destacar que, en força ocasions, aquesta conjunció es realitza com a [péro] que, de fet, seria una interferència lingüística perquè es correspondria amb la pronúncia típica del castellà. Aquesta forma, de què ja tenim constància a COROMINES (1995), hauria de ser, com molt bé diu aquest autor, rebutjada en català. Per tant, tot i que és cert que aquest desplaçament d'accent és habitual en el nord-occidental col·loquial, [péro] no s'hauria d'incloure en la tria de formes per a l'establiment d'un model de col·loquial mediatitzat nord-occidental perquè, com reiteren JULIÀ-MUNÉ *et al.* (2004: 74), es tracta d'una forma no aconsellable.

8. Només en una ocasió, l'actriu Eva Barceló pronuncia *veritat* amb pèrdua de la vocal àtona pretònica però, en aquest cas, es tracta d'un problema d'inadequació ja que, en el seu dialecte, aquesta vocal té molta tendència a desaparèixer.

9. Prenem com a referència *berenar* i *safareig* perquè *veritat* i *esperit* no apareixen a l'ALDC.

3.2. Consonantisme

- Emmudiment de la *r* final dels infinitius, dels noms polisíl·labs i d'alguns monosíl·labs, com s'esdevé en la major part del català oriental. De fet, en nord-occidental es va més enllà perquè fins i tot s'elideix la *rra* final dels infinitius quan van seguits per un clític (JULIÀ-MUNÉ *et al.* 2004: 47), fet que es considera no estàndard. Aquest fenomen és present de manera abundant en ambdues sèries: *mirar-se* [mirás], *tractar-me* [traktám], *dir-te* [dít], etc. (*Lo Cartanyà*); *dir-li* [díli], *fer-ho* [féw], *ajudar-se* [azuðás], etc. (*Gran Nord*).

3.3. Morfologia nominal

- A *Lo Cartanyà* apareix *ignoranta*, una forma femenina analògica d'un adjectiu invariable. La formació de femenins a partir d'adjectius acabats en *-ant*, *-ent*, si bé és acceptable en l'àmbit col·loquial, no ho és en el normatiu. *Lo Cartanyà*, però, no és una sèrie que es vulgui cenyir a la normativa i, a més de fer-s'hi determinades concessions perquè el tipus de llengua usada sembli col·loquial (fet que és imprescindible en qualsevol producció de ficció), s'hi fan servir volgudament els trets més connotats del lleidatà per reforçar-ne la comicitat. Cal destacar, també, que al Segrià s'ha creat una forma femenina per al quantitatiu *prou*, tot i que generalment és invariable. Aquesta forma *prouta*, considerada no estàndard, s'ha creat per analogia amb aquells quantitatius que sí que tenen flexió (*molt/a*, *tant/a*, etc.) i també apareix testimoniada a la sèrie.

Quant a *Gran Nord*, no hem pogut detectar cap sufix invariable al capítol i, per tant, no podem saber si a la sèrie s'aplica també, en alguns casos, aquest tipus d'analogia.

- El nord-occidental manté, per al masculí, les formes plenes o etimològiques de l'article (*lo*, *los*) en lloc de les reforçades (*el*, *els*). També utilitza les formes plenes dels pronoms febles (*me*, *te*, *se*, etc.) tot i que, seguits de mot que comença en vocal o després de mot que acaba en vocal, se n'usen les formes reduïdes, de base purament consonàntica (VENY & MASSANELL I MESSALLES 2012: 15). Les formes

plenes de l'article es consideren admissibles en àmbit restringit i en registres informals i, en canvi, l'ús proclític de les formes plenes dels pronoms febles (a excepció de *mos*) es considera admissible en àmbit general. En territori nord-occidental hi ha, actualment, una alternança entre les formes plenes (tant de l'article com dels pronoms febles) i les reforçades, aquestes últimes pronunciades habitualment amb [a] inicial perquè, com hem dit anteriorment, en els mots d'ús freqüent en què hi ha una *e* àtona inicial, aquesta se sol realitzar [a]. Tot i que a *Lo Cartanyà* s'usen majoritàriament les formes etimològiques de l'article perquè són les més marcades i només trobem esporàdicament alguna forma reforçada d'aquest, en el cas dels pronoms febles sí que observem a la sèrie una alternança entre formes plenes i formes reforçades. A *Gran Nord*, en canvi, hi ha una presència molt més elevada de les formes reforçades de l'article, encara que continua havent-hi una major freqüència de formes plenes i, pel que fa als pronoms febles, només veiem aquesta alternança en el pronom de 3a p. A més, també cal destacar que, si bé a *Lo Cartanyà* les formes reforçades es realitzen majoritàriament amb [a] inicial, a *Gran Nord* es dona el cas contrari.

- El pronom feble de 1a p. del pl. presenta, per analogia amb altres formes de 1a p., una *m* inicial i, per tant, és *mos*. Quant a la forma plena de 2a p. del pl. (*vos*), cal precisar que ha anat retrocedint a favor de la forma *us*, que actualment és la que es fa servir majoritàriament en nord-occidental i que és l'única que apareix en ambdues sèries. Cal destacar, finalment, que les formes *mos* i *vos* perden la *s* en contacte amb el pronom partitiu *en* (COLL 1991: 26). Tot i que a *Gran Nord* no hem trobat cap context que afavoreixi l'aparició d'aquest fenomen i, per tant, no podem saber si es té en compte o no, sí que n'hem observat mostres a *Lo Cartanyà* (*se [mon] va, [mon] surten, [mon] queden*, etc.), precisament pel fet que és molt marcat i no es considera estàndard.

- *Natres* i *vatres* són una de les variants de *nosaltres* i *vosaltres* presents en territori occidental.¹⁰ És per aquest motiu que no és gens estrany que tinguin representació en ambdues sèries tot i que, segons la *Proposta*, són formes no recomanables.

10. DCVB, s. v. «nosaltres» i «vosaltres».

3.4. Morfologia verbal

- En nord-occidental s'articula una [e] final a la 3a p. del sg. del present d'indicatiu dels verbs de la 1a conjugació i de l'imperfet i el condicional de totes (JULIÀ-MUNÉ *et al.* 2004: 34). Així, la 1a p. (amb [a] final, que en lleidatà es pronunciaria [ɛ], o [o] en el cas del present) quedaria diferenciada de la 3a p. (amb [e] final). S'ha arribat a aquestes formes diferenciades perquè el nord-occidental és el dialecte que més rebutja el sincretisme, és a dir, que és un dialecte que vol evitar les coincidències formals entre elements gramaticalment diferents. En ambdues sèries es té en compte aquest tret que, de fet, es considera propi de l'àmbit restringit. Ex: (3a p.) *què pass[e], s'infect[e], em pic[e], m'agradari[e]*, etc., en el cas de *Lo Cartanyà*; *teniv[e], esper[e], arrib[e], pass[e]*, etc., en el cas de *Gran Nord*. Trobem també problemes d'inadequació referents a aquest fenomen, cosa que, d'altra banda, és totalment comprensible tenint en compte que els actors han de parlar en un dialecte que no els és propi. Alguns casos en què observem problemes d'aquest tipus serien *l'únic que es torn[a] és lo bon dia, jo estav[e] assentad[e] aquí (Lo Cartanyà)* i *(jo) dixav[e], estav[e], podiv[e], hauri[e], (què us) pass[a] (Gran Nord)*.

4. CARACTERÍSTIQUES ESPECÍFIQUES DEL LLEIDATÀ PRESENTS A LO CARTANYÀ

- A les comarques centrals del dialecte nord-occidental la *a* àtona final s'articula [ɛ] (JULIÀ-MUNÉ *et al.* 2004: 34). Aquest tret és exclusiu d'aquesta zona i això fa que sigui molt característic del parlar lleidatà. La sèrie, evidentment, recull aquesta característica i, com que té molta freqüència d'ús, en trobem nombrosos exemples: *Tild[ɛ], sed[ɛ], hor[ɛ], pen[ɛ], mic[ɛ]*, etc. En alguns casos, la pronúncia d'aquesta [ɛ] es percep com a molt exagerada, especialment en certs mots (*èczema* [aksémɛ], *guapa* [gwápe]) que pronuncia l'actor Carles Martínez (Anselmo). Això, però, és normal tenint en compte que aquest actor parla català central i, per tant, no està acostumat a realitzar aquest tipus de pronúncies. Tot i això, en una sèrie com *Lo Cartanyà* aquestes

pronúncies exagerades no sobten tant com ho podrien fer en una producció de to més seriós perquè, com ja s'ha demostrat, la sèrie se serveix dels trets més marcats del lleidatà com a un recurs humorístic més i, per tant, exagerar aquests trets pot fer-ne augmentar la comicitat. Cal destacar que, tot i que aquest tancament només és considerat admissible en àmbit restringit i en registres informals a la *Proposta*, es considera perfectament admissible i, fins i tot, recomanable a l'ésA-dir, el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.

- A la terminació de l'imperfet d'indicatiu dels verbs de la 1a conjugació hi ha una *v*, que en nord-occidental es pronuncia com una consonant labial ([β]) i no pas labiodental ([v]). Les formes col·loquials d'aquest temps, però, no presenten la bilabial de la terminació: -[áε], -[áes], -[áe], -[áem], -[áew], -[áen] (VENY & MASSANELL I MESSALLES 2012: 17). A la zona central del nord-occidental hi ha encara una altra forma col·loquial per a l'imperfet d'indicatiu dels verbs de la 1a conjugació. Aquesta forma va un pas més enllà perquè també es perd la bilabial, però això es compensa afegint-hi una iod antihiàtica: -[áje], -[ájes], -[áje], -[ájem], -[ájew], -[ájen]. Tot i que les variants sense bilabial (amb iod o sense) conviuen en els àmbits més informals i esperaríem trobar-ne indistintament unes o altres, el cert és que en el capítol de *Lo Cartanyà* que estem analitzant només apareixen les variants sense iod antihiàtica (*semblae, necessitáem*).¹¹ D'altra banda, només en una ocasió apareix una forma amb bilabial: *estava*. Les formes col·loquials nord-occidentals de l'imperfet no tenen cabuda dins de l'estàndard.

- L'àrea central i meridional del català occidental té unes formes característiques per al present de subjuntiu: la 1a p. del sg. presenta el morfema /a/ (realitzat [a] o [ε] segons la zona), però les persones 2a, 3a i 6a presenten el morfema de mode-temps /o/ ([o]) (VENY & MASSANELL I MESSALLES 2012: 18). D'aquesta manera s'evita, com en d'altres casos comentats anteriorment, el sincretisme entre la 1a i la 3a persones del singular. Aquestes formes característiques d'una part del nord-

11. Tot i això, MASSANELL I MESSALLES (2009: 167) sí que documenta una alternança entre les formes col·loquials de l'imperfet d'indicatiu (amb iod i sense) a la sèrie.

occidental, però, tenen una connotació negativa pels mateixos parlants, ja que es consideren vulgars. És per aquest motiu que sovint les substitueixen per les formes clàssiques en /a/ o /e/ del català occidental o, cada vegada més, per les formes en /i/ del català central, a causa de la influència que té l'estàndard difós (l'estàndard en modalitat central) en el nord-occidental en general.

Aquestes formes no estàndard amb /o/ són molt abundants al capítol de *Lo Cartanyà* (*tractos, estigos, mogos, preocupos*, etc.), tot i que hi apareixen, en la mateixa proporció, les formes amb /i/ típiques del català central (*facis, deixis, sigui, tinguis*, etc.). Tenint en compte la mena d'opcions lingüístiques que s'escullen a la sèrie, entenem que aquests subjuntius en /i/ que apareixen al costat dels subjuntius típics de la zona (en /o/) corresponen a problemes d'inadequació, causats per la influència dels dialectes orientals, propis de la majoria d'actors de la sèrie. A banda dels actors parlants de dialectes orientals, hem d'entendre que aquest tipus de problemes apareguin també en el cas de Xavier Bertran, ja que és parlant del nord-occidental però probablement no té una competència del tot plena d'aquest dialecte a causa de la gran influència que ha rebut de la varietat central.

5. CARACTERÍSTIQUES ESPECÍFIQUES DEL PALLARÈS PRESENTS A GRAN NORD

- Hi ha una major freqüència de [ɛ] tòniques que en la resta de parlars occidentals perquè els grups llatins -AI-, -ACT- i els sufixos -ARIU, -ARIA i -ORIU evolucionen cap a [é] (ALEGRE 1991: 181). Ex: MA(G)IS > m[é]s, CARRARIUS > carr[é]rs, COCHLEARIA > Cull[é]ra, etc. En algun cas, observem problemes d'inadequació pel que fa al timbre d'aquestes vocals, però l'aparició d'aquests problemes és totalment comprensible si tenim en compte que aquesta és una característica exclusiva d'aquest subdialecte i que cap dels professionals que actua a la sèrie és parlant del pallarès.

- En el parlar del Pallars, els grups secundaris -N'R- i -L'R- no reben una *d* epentètica (VENY 1991: 139). És per això que a la sèrie trobem pronúncies del tipus *vin'ran*, *tin're* o *tin'rem*, tot i que és cert

que també podem parlar d'algun problema d'inadequació (*tindrim, entendrís, tindràs*), causat per la influència de la pronúncia pròpia dels actors. Aquest tret és admissible en àmbit restringit i en registres informals. Per tant, formaria part del pallarès col·loquial.

- Partint de -I-, -D[j]-, -B[j]- i -G[j]- s'obté una iod (VENY & MASSANELL I MESSALLES 2012: 23). Trobem dos exemples d'aquest tret: *pu[j]laré* i *pu[j]lar*. Tot i que semblaria que *projecte* (< PROIECTUM) també hauria de quedar afectat per aquest fenomen, la pronúncia correcta és *pro[ʒ]ecte*, ja que es tracta d'un mot culte. Aquestes pronúncies amb iod no són considerades estàndard.

- Als manuals s'apunta que, en pallarès, sovint no es produeix la palatalització de -NN-, però aquest tret no és present a la sèrie (o almenys en aquest capítol), ja que només hem trobat pronúncies amb palatalització: *a[n]s* (< ANNUS) o *enga[n]s* i *desenga[n]a't*, que deriven del verb *INGANNARE. De totes maneres, JULIÀ-MUNÉ *et al.* (2004: 44) assenyalen que aquest és un fenomen en retrocés. Per tant, és possible que l'absència d'aquesta característica pallaresa a la sèrie es degui al fet que, actualment, es considera un tret marcat i, per tant, no especialment representatiu de la zona.

- El pallarès té unes formes originals per al plural de l'article: *les, es* (tant per al masculí com per al femení, tot i que *es* s'usa en registres més col·loquials) (ALEGRE 1991: 182). Ex: *les temps, es inspectors, es arquitectes, es diners*, etc. Tot i aquestes formes originals de plural, a la sèrie trobem també bastants exemples en què apareix l'article plural *els*: *els ministres, els sous, els interessos*, etc. De fet, en aquest capítol hi ha pràcticament els mateixos substantius masculins plurals precedits dels articles *les* o *es* (que no es consideren estàndard) que precedits de l'article *els*. També cal apuntar que, en pallarès, l'article *es* apareix de manera fixa amb les preposicions i es creen les contraccions *as, pes, pras* i *des*. A la sèrie hi ha un sol exemple d'aquest tipus de contraccions (*des vostres pares*), ja que la resta de contraccions que hi apareixen presenten l'article plural *els* (*dels Pirineus, dels papers, pels mundials, pels de Nord*).

- En algunes valls pallareses se suprimeix l'article davant dels noms de persona (COLL 1991: 24) i això queda reflectit a la sèrie. Aquest tret és compartit per un dels grans dialectes catalans, el valencià, i és per

això que és considerat estàndard. Tot i que al Principat la manca d'article davant dels noms de persona es considera un tret marcat, és present a la sèrie perquè és essencial que hi aparegui si el que es pretén és reflectir de manera versemblant la parla pallaresa.

- En pallarès no existeix la forma *mi* de 1a p. sg. i, com a conseqüència, els seus usos els cobreix la forma *jo* (*se n'està enfotent de jo, confia en jo, vine amb jo*, etc.) (COLL 1991: 25). Aquesta forma és considerada no recomanable segons la *Proposta*.

- El sistema de dixi distingeix dos graus i, tot i que les formes estàndard són *aquest* i *aquell*, en pallarès aquestes conviuen amb les formes sonoritzades *aguest*, *aguell* que, de fet, són les més usades (COLL 1991: 25). El plural de la forma masculina és *aguestos/aguell(o)s*, amb inserció d'una vocal de suport, en el primer cas per facilitar la pronúncia del grup triconsonàntic final i, en el segon, en cas que s'hi afegixi, per analogia amb la primera forma, fet que permet regularitzar el paradigma. A la sèrie apareixen majoritàriament les formes sonoritzades (*aguesta casa, al rei aguest, aguestos anys, aguestos últims dies*, etc.), tot i que és cert que en trobem també alguna d'estàndard (*aquest aspecte, els inspectors de sanitat aquells*). Suposem que l'aparició d'aquestes formes estàndard no té com a objectiu reflectir una alternança entre les formes estàndard i les col·loquials, sinó que s'ha d'entendre com a un problema d'inadequació, ja que els actors no són parlants del pallarès.

- Especialment al Pallars Sobirà, es conserven les terminacions *-am*, *-au* al present d'indicatiu i a l'imperatiu (COLL 1991: 26). Tot i això, a la sèrie trobem únicament formes amb les desinències *-em*, *-eu* (*arribem, estem, mireu, podeu*, etc.) i això es deu al fet que les formes arcaïques amb *a* estan en procés de desaparició. El fet que no apareguin aquestes desinències arcaïques ens mostra que a la sèrie no s'han volgut fer servir els trets més marcats d'aquest dialecte, sinó aquells més representatius de la zona.

- Les desinències de l'imperfet d'indicatiu presenten en pallarès una *v* tant als verbs de la 1a conjugació, com als de les conjugacions 2a i 3a. Al capítol hi ha diversos exemples d'aquest fenomen: *perdiva, podiva, voliva, tenives*, etc. A més, en pallarès hi ha una oscil·lació entre les vocals temàtiques /é/ i /í/ pel que fa a l'imperfet (VENY &

MASSANELL I MESSALLES 2012: 24). És per això que podem trobar formes com *perdiva*, *podiva* o *voliva* quan el que esperariem és *perdeva*, *podeva* i *voleva*. Una altra particularitat del pallarès és que, en els imperfects de les conjugacions 2a i 3a, es produeix una velarització de la vocal àtona en la 1a i la 2a persones del plural. A *Gran Nord* hi ha un cas que exemplifica aquesta velarització (*érom*), tot i que també hi ha un cas en què aquesta velarització no té lloc (*teníveu*) i que segurament hem de tractar com a un problema d'inadequació. Tant les desinències amb *v* de la 2a i 3a conjugacions com aquesta velarització són fenòmens que no es consideren estàndard però que són essencials a l'hora de reflectir amb realisme la parla de la zona.

- En pallarès, la *i* tònica dels condicionals ha absorbit la *e* àtona de la desinència (VENY 1991: 141). A la sèrie hi ha diversos exemples d'aquest fenomen considerat no recomanable (*passarís*, *tindrím*, *entendríis*), però hi ha un cas en què això no passa (*hauries*) i que s'ha d'entendre com a un problema d'inadequació, causat per la influència de la parla pròpia dels actors.

6. CONCLUSIONS

Un cop enumerades i analitzades les característiques de la llengua usada en cadascuna de les sèries, podem concloure que a *Lo Cartanyà* hi ha una voluntat explícita de reflectir aquells trets més connotats del lleidatà, mentre que a *Gran Nord* s'intenta fer servir un model de llengua menys exagerat, més proper al col·loquial real. A banda, però, d'escollir els trets més marcats del lleidatà amb una finalitat clarament còmica, també podem veure aquesta voluntat d'exageració de *Lo Cartanyà* en una altra opció lingüística per la qual s'ha decantat: l'ús excessiu de castellanismes. Només en aquest capítol n'apareixen 56, a més de fragments íntegrament en castellà. L'aparició d'alguns d'aquests castellanismes es pot justificar perquè són d'ús freqüent entre la població de parla catalana (*bueno*, *pues*, *jefe*, *tonto*, *vale*, etc.) o perquè són molt típics del territori nord-occidental (*empeça*, *llimpio*, *en ves*) però, en d'altres casos, la seva presència a la sèrie és injustificada seguint criteris estrictament lingüístics perquè no són, en absolut,

representatius del parlar nord-occidental, sinó que són castellanismes molt forçats que, de fet, apareixen a la sèrie no pas per donar compte de la parla lleidatana real, sinó amb una clara finalitat còmica. Ex: *regalos, patatilla, lazarillo, cobijo*, etc. D'altra banda, són també significatives les ocasions en què es fa servir íntegrament el castellà perquè ens permeten de veure quina és la mentalitat que hi ha darrere d'aquesta opció lingüística. A l'inici del capítol, per exemple, el protagonista canvia el català pel castellà per dirigir-se a un grup d'estrangers, que semblen d'origen àrab. Això, de fet, diu força de les conductes lingüístiques dels parlants, que moltes vegades canvien de llengua per adreçar-se a una persona estrangera, encara que aquesta entengui perfectament el català. El que és especialment rellevant, però, és que a la sèrie es fa servir el castellà com a recurs còmic i, en aquest cas, aquesta voluntat es veu reforçada pel fet que Xavier Bertran, a l'hora de parlar en castellà, ho fa amb una pronúncia totalment acatalanada. Més endavant, el personatge de l'Anselmo llegeix una notícia d'un diari i també ho fa en castellà. Com que *Lo Cartanyà* és una sèrie humorística, la tria de l'idioma per llegir la notícia del diari no és casual, és a dir, que no es fa servir el castellà simplement perquè hi ha molta gent que llegeix el diari en castellà, sinó que la tria és clarament volguda, és una tria còmica. Deixant de banda que la notícia ja és còmica per si mateixa, doncs, sembla que el fet de llegir-la en castellà n'ha de fer augmentar la comicitat. Finalment, no deixa de ser significatiu el fet que, quan es parla sobre un esdeveniment relacionat amb el món dels famosos (*cena por el hambre*), es faci en castellà. Aquestes dues últimes situacions ens indiquen que la percepció sobre la pròpia llengua no és del tot normalitzada perquè, darrere d'aquesta tria lingüística, hi ha la idea que el català no és adequat per a tots els registres ni per a totes les finalitats i que, de fet, és massa «provincià» per aparèixer en determinats àmbits, com el dels famosos.

En canvi, si comparem l'ús de castellanismes a *Lo Cartanyà* i a *Gran Nord*, ens adonem que la diferència és abismal, ja que al capítol «Retorn a Nord» només apareixen 4 castellanismes (*xato, apoltrono, tío, potra*) i, de fet, són d'ús corrent. Per tant, en aquest cas l'ús d'aquests termes sí que se cenyeix a criteris estrictament lingüístics perquè és normal que es facin certes concessions pel que fa a la llengua

usada a les sèries, ja que es busca que aquesta llengua s'apropi al col·loquial real i que els telespectadors hi empatitzin.

Lo Cartanyà és, doncs, una sèrie humorística que ratlla la grolleria i que utilitza el llenguatge com a un recurs còmic més. Abans de la seva aparició, mancaven dins el panorama televisiu català sèries en dialectes catalans que s'allunyessin del central i, en part, és per aquest motiu (i per l'exageració de què se serveix la sèrie) que aquesta producció va ser tan criticada. Segons el mateix Xavier Bertran, actor i director de la sèrie (juntament amb Sergi Pompermayer), les crítiques s'expliquen perquè era la primera sèrie en lleidatà, els televidents tenien moltes expectatives i aquestes es van veure truncades perquè es van trobar amb una sèrie humorística i s'esperaven una producció d'unes altres característiques. Bertran diu, però, que no entén les crítiques que consideren que es dona una mala imatge dels lleidatans perquè diu que fa ficció i no pas documental i que, a més, a la sèrie apareixen altres personatges que no parlen lleidatà però que són igualment ridiculitzats.¹² Tot i això, cal entendre les crítiques que es van fer a *Lo Cartanyà* en el seu context, ja que és totalment comprensible que els parlants del nord-occidental quedessin decebuts amb la sèrie tenint en compte que no s'havia fet mai una producció en nord-occidental i la primera que es va fer va ser de to humorístic i ridiculitzador. Bertran s'hauria estalviat totes les crítiques si, abans de fer la seva sèrie, ja hi hagués hagut una mostra de produccions serioses en nord-occidental perquè, en el moment en què un dialecte ja es troba de manera normalitzada als mitjans, se'n poden fer produccions de diferents registres. És per això que, contrastant amb les crítiques que va tenir *Lo Cartanyà*, una sèrie com *Plats bruts* no en va tenir,¹³ perquè els parlants del català central sabien que aquesta sèrie en concret era humorística, però que en català central es podien fer i s'havien fet moltes produccions serioses.

12. Vegeu les entrevistes a Xavier Bertran referenciades a la bibliografia.

13. És cert que un sector de l'audiència va criticar *Plats bruts* pel seu llenguatge groller i que alguns filòlegs en van criticar l'ús de castellanismes com a recurs còmic (LLENGUA I MÈDIA 2004a), però les crítiques no van ser, ni de bon tros, tan massives com en el cas de *Lo Cartanyà* i, a més, en el cas de *Plats bruts* els televidents parlants de català central no tenien la sensació que s'utilitzessin exageracions de trets dialectals com a recurs còmic i que, per tant, s'estigués ridiculitzant la seva parla.

Pel que fa a *Gran Nord*, en canvi, sembla que s'ha evolucionat una mica en el sentit que la llengua que hi apareix vol ser versemblant, vol reflectir la parla de la zona sense caure en les exageracions de trets dialectals. El pas més important que hem observat entre el tractament del nord-occidental a *Lo Cartanyà* i a *Gran Nord* és que a *Gran Nord* ja no es fa servir la llengua com a un recurs còmic més, tot i que és cert que la sèrie és encara humorística¹⁴ i que els personatges pintorescos, que són els originaris del poble del Pallars on es desenvolupa l'acció, parlen pallarès i els personatges més comuns parlen català central. Malgrat que encara hi ha prejudicis i no s'usa el nord-occidental amb normalitat a la ficció de TV3, doncs, aquesta ja no és una sèrie tan grollera, tan exagerada i no se serveix dels trets dialectals més connotats o, fins i tot, d'opcions lingüístiques no genuïnes per fer-ne augmentar la comicitat. En aquest sentit, s'ha produït un avenç, però encara queda molt de camí per recórrer, ja que encara no s'ha fet cap producció seriosa en nord-occidental i, a més, a *Gran Nord* encara hi ha restes de la idea que el català central és més prestigiós i que el nord-occidental no serveix en segons quins registres perquè, per ex., les cançons de la sèrie, que són de to seriós, són en central (a diferència del que passava a *Lo Cartanyà*, en què les cançons eren burlesques, localistes i per això eren fetes també en nord-occidental) i la protagonista parla també en català central. Si no es comença a normalitzar la situació, els televidents no trobaran mai normal que es pugui fer una producció de ficció seriosa en nord-occidental. Si s'arriba a fer una producció d'aquestes característiques, és possible que, en un primer moment, no rebi el ple suport dels parlants del català central, acostumats al fet que la ficció seriosa sempre es fa en el seu dialecte, però aquest és un pas necessari per poder fer, en àmbit nacional, produccions serioses i de qualitat en les diferents varietats del català d'una manera normalitzada. S'ha d'acostumar els televidents a veure sèries en tots els dialectes perquè els sentin com a propis, s'hi identifiquin i s'enriqueixin amb el coneixement dels trets diferencials de cadascun d'ells. Estem convençuts, doncs,

14. Els productors de la sèrie, TV3 i Veranda.tv, la defineixen com a «comèdia per a tots els públics» i «comèdia intimista», respectivament.

que la incorporació a TV3 de sèries en diferents dialectes enriquiria el panorama televisiu català.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER & MOLL (1930-1962): Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll, *Diccionari català-valencià-balear* [=DCVB], Palma de Mallorca: Moll. També disponible en línia a: <<http://dcvb.iecat.net/>>.
- ALEGRE (1991): Montserrat Alegre, *Dialectologia catalana*, Barcelona: Teide.
- BASSOLS & SEGARRA (2009): Margarida Bassols i Mila Segarra (ed.), *El col·loquial dels mitjans de comunicació*, Vic: Eumo.
- CARRERA-SABATÉ (2002): Josefina Carrera-Sabaté, *Escola catalana i variació fonètica. Una evolució del vocalisme àton a Alguaire i a Lleida*, Lleida: Pagès editors.
- COLL (1991): Pep Coll, *El parlar del Pallars*, Barcelona: Empúries.
- COROMINES (1995): Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona: Curial.
- CREUS (2000): Imma Creus, «La correcció lingüística en els àmbits de comunicació orals: la ràdio a Lleida», dins: Joan Julià Muné (ed.), *Llengua i ús a les Terres de Ponent: criteris i àmbits d'actuació*, Lleida: Pagès editors, ps. 87-103.
- (2002): Imma Creus, «La morfologia verbal nord-occidental: dades per al tractament cronolèxic de l'imperfet d'indicatiu», dins: *Estudis de Llengua i literatura catalanes/XLV Miscel·lània Joan Veny 1*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- IEC (1998a): Institut d'Estudis Catalans, *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I. Fonètica*, 3a ed., Barcelona: IEC.
- (1998b): Institut d'Estudis Catalans, *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II. Morfologia*, 4a ed., Barcelona: IEC.
- JULIÀ-MUNÉ *et al.* (2004): Joan Julià-Muné, Sílvia Romero i Imma Creus, *El català nord-occidental. Descripció i orientacions ortoèpiques*, Lleida: Pagès editors.
- LLINGUA I MÈDIA (2004a): Llingua i Mèdia, «Annex 7: Informe sobre la qualitat de la llengua de la televisió en català», *Quaderns del*

- CAC. *Informe de l'Audiovisual de Catalunya 2003*, número extraordinari (setembre), ps. 231-264.
- (2004b): Llengua i Mèdia, *La subtitulació del col·loquial*, Barcelona: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- MASSANELL I MESSALLES (2009): Mar Massanell i Messalles, «El col·loquial mediatitzat nord-occidental», dins: Margarida Bassols i Mila Segarra, *El col·loquial dels mitjans de comunicació*, Vic: Eumo, ps. 159-168.
- ROMERO I GALERA (2001): Sílvia Romero i Galera, «Una aproximació a l'estudi dels processos de canvi lingüístic en varietats geogràfiques no prestigioses: el cas de la Conca de Tremp», *Noves SL. Revista de sociolingüística*, 4 (hivern).
- SISTAC (1992): Ramon Sistac, «El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals», dins: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida* (1 i 2 de juny de 1991), Barcelona-Lleida: Institut d'Estudis Catalans - Institut d'Estudis Ilerdencs - Universitat de Lleida, ps. 39-43.
- TURULL (1996): Albert Turull, «Model nord-occidental», dins: Alfred Agustí (ed.), *El nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'estudi del català nord-occidental (Lleida, novembre de 1995)*, Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, ps. 108-110.
- VENY (1991): Joan Veny, *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca: Moll.
- VENY & MASSANELL I MESSALLES (2012): Joan Veny i Mar Massanell i Messalles, *Dialectologia catalana*, Barcelona: UOC.
- VENY & PONS I GRIERA (2001-2014): Joan Veny i Lúdia Pons i Griera, *Atles Lingüístic del Domini Català* [= ALDC], Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

BIBLIOGRAFIA WEB

- El club estiu* (entrevista a Xavier Bertran): <<http://www.tv3.cat/videos/241309866>> [Consulta: 28-11-2013].
- ÉsAdir. El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals: <<http://esadir.cat/>> [Consulta: 12-5-2014].

- La Vanguardia* (entrevista a Xavier Bertran): <<http://www.lavanguardia.com/gente/20070119/51301794622/lo-cartanya-es-inaquantable.html>> [Consulta: 28-11-2013].
- Telenotícies comarques: <<http://www.tv3.cat/telenoticiescomarques/programa>> [Consulta: 2-5-2014].
- TV3 (notícia sobre *Gran Nord*): <<http://www.ccma.cat/tv3/TV3-rodalla-comedia-Gran-nord-a-lAlt-Pirineu/noticia-arxiu/345580>> [Consulta: 5-8-2016].
- TV3 a la carta: <<http://www.tv3.cat/3alacarta>> [Consulta: novembre 2013-maig 2014].
- Veranda.tv (programes: *Gran Nord*): <<http://www.veranda.tv/portal/es/%E2%80%9Cgran-nord%E2%80%9D/>> [Consulta: 5-8-2016].
- Web de *Gran Nord*: <<http://www.tv3.cat/grannord>> [Consulta: 20-3-2014].
- Web de *Lo Cartanyà*: <<http://www.tv3.cat/pprogrames/locartanya/locSeccio.jsp>> [Consulta: 10-2-2014].